

דף ג

ישניהם לא למדוה אלא מסוטה...'. הר"ן מפרש [דלא כרבנו תם] כפשוטם של דברים, שחכמים ורבי שמעון נחלקו באופי הלימוד מסוטה לשאר ספקות; חכמים למדו מסוטה שכיון שהדבר קרוב לודאי משום 'תרת' לריעותא', נדון אותו כודאי גמור לשרוף תרומה וקדשים [ואף בספקות של איסור והתר, כגון חבית דלעיל]. ואעפ"י שברשות הרבים טהורה, אין ללמוד לשאר מקומות – כי שונה סוטה שאין לה"ר מקום סתר, אבל כאן אין חילוק בין הרשויות. ומה שמטהרים בעלמא ספק טומאה ברשות הרבים אעפ"י שאין ללמוד זאת מסוטה כאמור, אעפ"י"כ דין הוא לטהר משום שמעמידים הדבר על חזקתו [משא"כ ברשות היחיד שלמדים מסוטה], אבל כאן כיון שיש 'תרת' לריעותא' יש לנו לחוש לספק כזה, וכל שיש לנו לחוש לספק – דינו כודאי, כבסוטה.

ורבי שמעון למד מסוטה להפך; כל ספק טומאה שאינו ודאי גמור – ברשות הרבים טהור, שהרי בסוטה לעולם יש רגלים לדבר ואעפ"י"כ טהורה ברה"ר. והוא הדין בתרת' לריעותא – אין לטמא מודאי ברה"ר ויש לטהר ברה"ר. ואעפ"י שבסוטה ברה"ר טמא ודאי – זהו משום שרגלים לדבר ועדיף ספק כזה מ'תרת' לריעותא' שבכאן.

על דרך זו פירש בתורא"ש בקיצור. ואולם הרמב"ן הרשב"א והריטב"א הסכימו עם פירוש רבנו תם שחכמים לא למדו סברתם מסוטה אלא כוונת הגמרא שנחלקו אודות החילוק מסוטה, מה אין ללמוד ממנה; לחכמים אין ללמוד תרת' לריעותא לטהר ברה"ר, ולר"ש אין ללמוד ספק טומאה שאין בו רגלים לדבר לטמאו ברה"ר.

[יש להבין סברת ר"ש, כיצד ניתן ללמוד מסוטה לטהר רק ברשות הרבים ואילו ברשות היחיד או בשאר ספקות של איסור-והתר אוסר ומטמא מספק כאשר הורעה החזקה, הלא בפרשת סוטה לא נאמר אלא שאם קינא ונסתרה טמאה ודאי, וכל שאינו בכלל זה, שאין רגלים בדבר, או דינו לטהר לגמרי או טמא מספק, ומאין החילוק בין רה"ר לשאר ספקות. וצ"ל שר"ש גם ברה"ר יתכן מקום סתר [או חשש הליכה למקום סתר] ואעפ"י"כ טהור, ובדין היה לאסור מספק [אך לא מודאי כי עכ"פ אין רגלים לדבר ממש כברה"ר], ומחידוש דין זה למדנו חידוש לכל ספק טומאה ברה"ר לטהר הגם שמצד הדין יש לטמא, משא"כ ברה"ר או בספק איסור מעמידים על עיקר הדין שיש לטמא כאשר הורעה החזקה. אך יש להעיר שתירוץ זה לא יתכן לפי מש"כ במנחת חינוך (שסה, ד) שבסוטה אפילו ברשות הרבים, אם אך יש מציאות של סתר, טמאה כדין ספק טומאה ברשות היחיד].

מה סוטה ספק היא ועשאוה כודאי – מכך שאסרוה לבעלה עולמית גם כשאינה יכולה לשתות, כגון בזמן הזה אם קינא לה ונסתרה, הרי שגזרת הכתוב לחוש לספק טומאה כודאי (עפ"י ר"ן). ומשמע שהאיסור לבעלה נידון כענין משפטי וכדין הוצאת ממון ולא כאיסור והתר כאכילת תרומה, הלכך מזה שאסרה עליו מוכח שהוא כודאי. עוד יש לפרש, מכך שאסרתה תורה על הבעל [ואפילו אם כבר נישאת לו – תצא] הגם שהיא והוא אומרים ברי לנו שלא נטמאת, הרי מוכח שעשאוה כודאי, כי בכל איסור ספק, כשאדם עצמו אומר ברי לי שהוא מותר, אין מונעים אותו ממנו (כמבואר במנחת חינוך שסה, ב).

וע"ע בשו"ת עונג יום טוב (קעא) שפלפל בבאור ההוכחה מסוטה שעשאוה כודאי, וע"ע בספר ערוך לנר. ולדעת הרמב"ם שכל ספק מותר מהתורה, דברי הגמרא מתפרשים כפשוטם, שמכך שאסרה תורה ספק זה, הרי עשאתו כודאי.

כיון דאיכא שרצים דגופיה ושרצים דאתו מעלמא, כתרת' לריעותא דמי' – לא תרת' לריעותא

ממש, שאם כן היה בדין לשרוף תרומה וקדשים, וודאי אין הדין כן במבוי אלא תולים [בדומה לכתמים ששנה בסיפא של אותה משנה], אלא הכוונה כרתית לריעותא לחוש בו למפרע (עפ"י רשב"א ורישב"א).

'ישנה נמי אגב צערה מיתערא, מידי דהוה אהרגשת מי רגלים'. ע' בשו"ת חתם סופר יו"ד (קסז) שכתב להוכיח מכאן שהרגשה המטמאת מהתורה, דוקא פתיחת פי המקור, כי דוחק גדול לומר שמויבת דבר לה מתעוררת מחמת צער. ודלא כדעת הנודע ביהודה (נה) ועוד.

זוליתני נשים' – כי כל מקום ששנה התנא 'כל' – לרבות בא (רישב"א).

רבא אמר: מוך נמי אגב זיעה מכויץ כויץ. מדובר כאן כשהמוך עצמו לא נתלכלך בדם, שאם כן הלא כשדבק הדם במוך שוב אי אפשר לו לירד. אלא מדובר שראתה דם ממש ולא על המוך, ואעפ"כ המוך עוצר את הדם מלצאת על ידי שדוחק קמטי הבשר והדם נמצא בין קמט לחברו ואינו יוצא (עפ"י חוות דעת קצא, ח).

מכאן הוכיח שיתכן לדם לזוב דרך סדק ולא יצטבע המוך אף שהמוך ברחם. ורע"א (בסוף תשובה ס) דחה ראייתו שי"ל שכאן אין המוך דחוק בעומק שאו יש חשש שהדם זב לצדדים והמוך עכבו מלצאת ולא נצטבע המוך, משא"כ בדחוק בעומק. עע"ש.

'מאי איכא בין הני לישיני להאיך לישנא? איכא בינייהו למרמי חבית ומקוה ומבוי'. יכול היה לומר: איכא ביניהו שוטה ומשמשת במוך, שלפי לשון ראשונה כולן דיין שעתן לשמאי, משא"כ ללשונות אלו. אלא שעדיף לו לומר חילוק זה.

ועוד אפשר לפרש שכוונת השאלה **'מאי איכא...'** – מה טעם נטינו מלשון ראשונה שמפרשת דברי שמאי כפשוטן, בכל הנשים ממש, ופרשנו טעמים אחרים שאינם כוללים כל הנשים? ומתריך משום שיש להקשות על הלשון הראשונה מחבית ומקוה ומבוי, ואילו ללשונות אחרונות אין להקשות. ושוב שואל **זמאי איכא בין האי לישנא להאיך לישנא,** כלומר מדוע לשנא בתרא לא אמר כלשון הקודמת, ומתריך משום **ד'איכא מוך'** – שהדין נותן שמודה שמאי במוך (רמב"ן ועוד).

(ע"ב) 'אמר לו הלל לשמאי, אי אתה מודה בקופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו ונמצא שרץ בזוית אחרת טהרות הראשונות טמאות' – בשלמא לדידי שהנדה מטמאה למפרע מספק, אין להקשות מקופה שמטמאים הטהרות בתורת ודאי (כמוכה להלן), כי ודאי יש לחלק שלזו יש שולים ולזו אין, וסברא היא שאם כשיש לה שולים טמאות ודאי, דין הוא לתלות באשה מפני שהיא קקופה שיש לה אוגנים שתולין הטהרות (כדלהלן), אבל לטהר לגמרי אין סברא (רמב"ן). והר"ן כתב שבאשה אין לטמא מודאי אף להלל, משום שיש להעמידה על חזקה דמעיקרא, ואין להשוותה לספק טומאה בעלמא (כמובא לעיל בראש המסכת). ויש אומרים שגם דין הקופה אינו אלא לתלות ולא לשרוף הטהרות (עפ"י רשב"א ורישב"א).

*

'טעמא דשמאי משום בטול פריה ורביה...'

'... סוף דבר, מכל הלין טעמי דלעיל אומר אני דודאי אם אפשר בקל לנקות הבאר בדרך שלא

ישארו שם שלשה לוגין כלל של מים הראשונים – נכון הוא לעשות כך, דמהיות טוב אל תקרא רע, אבל אם יש בדבר שום דוחק עד שיבא הדבר לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד שתתעכב ותדחה טבילתה – אין ראוי כלל שתתעכב מלטבול משום חששא רחוקה אשר יש בה כמה ספיקות, ולבטל בנות ישראל מפריה ורביה אשר הקפידו רז"ל על זה כדמוכח בפ"ק דנדה (גא) דאמר ליה שמאי להלל א"כ בטלת בנות ישראל מפריה ורביה, ומשום הכי לא בעי שמאי לעשות סייג ואע"ג דבכל התורה עבידנא סייג, כדא"ל הלל לשמאי. ואפילו הלל מודה דיש לחוש לטבול בנות ישראל כולי אלא דא"ל לשמאי אטו לבעלה מי קאמינא, לטהרות הוא דקאמינא, אפ"ה חייש (שמאי) ולא רצה להחמיר, אבל בכה"ג דהוה לבעלה יש לחוש לכולי עלמא. ועוד דבשלמא התם פליג הלל דאין אלא חששא דשמא לבו נוקפו ופירש, אבל היכא שבודאי איכא ביטול פריה ורביה פשיטא דבהא מודה הלל...

ופשיטא דהרבה יש להקפיד על פריה ורביה. וכל המרבה חומרות באיסור דרבנן אשר הקילו בו חכמים כל כך כדי לבטל בנות ישראל מפריה ורביה, אומר אני דאינו אלא מן המתמיהים ולא ידעתי היאך מצא ידיו ורגליו בבית המדרש' (מתוך שו"ת מהר"ק סוף שורש נו).

דף ד

נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת, רבי מאיר מטהר וחכמים מטמאין שכל הטמאות כשעת מציאתן. ומדוע אין אומרים כן בנדה לדעת שמאי, שכיון שיש כעת דם נדון אותה למפרע כשעת מציאתה? יש אומרים משום ביטול פריה ורביה (תורא"ש כאן. וכ"ה בגליון התוס' בריש המסכת על תד"ה מעת. ומבואר שסברת 'כשעת מציאתן' דרבנן היא ולא מדאורייתא, וכמו שכתבו התוס').

ויש אומרים שלדעת שמאי אשה בדוקה היא ויש לה חזקת טהרה, והרי זה דומה למי שראוהו חי מבערב, שאעפ"י שנמצא מת לבוקר מודים חכמים שהנוגע בו בלילה טהור, כמו ששנו בתוספתא (תוס' ועוד ראשונים לעיל ב. משא"כ כשלא ראינוהו חי מבערב, אין להעמידו על חזקת חיים, שהרי ודאי יש מתים בעולם. ורק כשראינוהו חי ואז הנידון הוא על האדם המסוים הזה, אנו תולים בחזקת חיים. או משום שיש לחלק בין זמן מרובה לזמן מועט, שכשראינוהו חי מבערב אין לתלות בשינוי בזמן מועט ומעמידים אותו על חזקת חיים. ע' נוב"י קמא אה"ע לא; שערי ישר ב, יב; עונג יום טוב קסד; עמודי אור פג, יב-יד; קהלות יעקב סא ובכתבים החדשים ה; אג"מ יו"ד ח"ג קנט, א).

ויש מי שכתב שאין אומרים 'כל הטמאות כשעת מציאתן' אלא בדבר הטומאה עצמו שיש בו ספק אם היה מתחילה כמו שהוא עתה אם לאו, כגון שמצאו מת או מחט שבורה ומטלית מהוהה דלהלן, אבל כשהדבר המטמא טומאתו ברורה והספק אינו אלא על הנטמא ממנו, אימתי נטמא – אין הולכים בו אחר שעת מציאותו, וכגון נדה שהספק הוא באשה האם נטמאה בדם, לכך טהורה היא למפרע (עפ"י תורי"ד קדושין עט. וע' שב שמעתא ג, 1).

זהתנן ככר על גבי הדף... התם כדקתני טעמא שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלה. פירש הרשב"א (בתשובה שנט, וכן בחדושי בקיצור) שלפי התירוץ שוב אין לדון כאן משום החזקה ממקום למקום כלל כסברת המקשה, שהרי ודאי היה הככר נתון על הדף ועתה נמצא במקום אחר, רק הספק הוא אם בא דרך נפילה ונטמא או ע"י נטילת אדם, וא"כ הטעם הוא רק משום תליה באדם טהור.

לפי"ז מבואר שלפי ה'אבעית אימא' בטומאה דרבנן אין אומרים ספק טומאה ברשות היחיד לטמא אפילו בדבר שיש בו דעת

ד. אעפ"י שטומאה למפרע טומאת ספק היא ולא ודאי (כמבואר בגמרא ה: ו. ועוד), יש אומרים שאין חילוק אם ראתה דם או נגעה בטהרות כשהיא ברשות היחיד או ברשות הרבים (עתוס' ורשב"א עפ"י הירושלמי). ויש אומרים שטהרות שנגעה בהן ברשות הרבים טהורות (עפ"י רמב"ן כאן ולהלן ה: מאירי ור"ן, וכן יש מדייקים בדעת רש"י בד"ה טמאה, וערשב"א; משיב דבר ח"ד עו, עמ' 106).
ה. אמרו בירושלמי שאין טומאת 'מעט לעת' אלא בודאי טומאה ולא בספק, כגון ספק מראה דם או טומטום שראה דם (וכ"ה במל"מ מטמאי משכב ומושב ג, ד). יש מי שכתב בדעת הרמב"ם שהשמיט דין זה שלהלכה אין חילוק בדבר (עפ"י מראה הפנים. וע"ע זכר יצחק נו בבאור השמטת הרמב"ם. [וע"ע בפירוש חסדי דוד לתוספתא (א) אודות הכרעה בשתי לשונות בגמרא לחומרא כיון שתחילת גזירה זו מחמת הספק, לכך החמירו אף בספק]).

ו. המוצאת כתם; מבואר בתוס' (ג. ד"ה ושרצים) שאפילו לשמאי שמעמידים האשה על חזקתה ותולים שראתה מאוחר – טמאה למפרע, כיון שיש כתמים יבשים שמוכה שהיו משכבר, לא חילקו בכתמים [ומובן שלכך לא אמרו בגמרא נפקותא בין הטעמים בכתם, שאין שייך שם העמדת כתלי בית הרחם והרגשה – משמע שגם לפי הטעם הראשון כתם טמא למפרע], ואף לחולין (להתוס' ג סע"א). וי"א דוקא לקדשים (ערמב"ם משכב ומושב ג, ט).

אף על פי שאמרו חכמים מטמאה מעט לעת – אינה מונה ימי נדה אלא משעה שראתה.

דין אשה שיש לה וסת – להלן ד.

דפים ב – ג

- ב. א. מקוה שנמדד ונמצא חסר, מה דין הטהרות שנעשו על גביו למפרע?
- ב. היה מפריש תרומה והולך מחבית יין, ואחר כך נמצא חומץ – מה דינו?
- ג. חזקה דמעיקרא שיש בה שתי ריעותות (תרת' לריעותא), מה דינה?

א. מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד – טמאות (ודאי) עד לזמן שידוע שהיה שלם, שהואיל ויש כאן 'תרת' לריעותא' (א. חזקה טמא לטובל. ב. הרי חסר לפניך) הרי זה כודאי טמאה. רבי שמעון אומר: ברשות הרבים טהורות וברשות היחיד תולין, כדין ספק טמאה.
[רבי טרפון היה מטהר בתחילה הטהרות משום חזקה המקוה, ולבסוף חזר והודה לרבי עקיבא (עפ"י קדושין טו).]

א. הלכה שכל טהרות שנעשו על גביו טמאות (רמב"ם מקואות י, ו; רשב"א). והריטב"א פסק שאינו אלא ספק – כרבי שמעון, שכן נשאו ונתנו האמוראים (בב"ב צו) במשנת חבית שהעמידוה בגמרא בשיטת ר"ש.

יש מי שכתב בדעת הרמב"ם שברשות היחיד טמא ודאי וברשות הרבים אינו אלא ספק [מפני שבעצם הדבר דינו כספק, רק ברה"י הלכה היא שכל ספק טמאה כודאי, וברה"ר כיון דאקבע איסורא אין מטהרים אלא נשאר בספק] (עפ"י שב שמעתא ג, ב. ובכתבי קה"י החדשים (ג) פקפק בדבר, שאם האדם ספק, לכאורה צריך להיות הטהרות הנוגעות בו ברה"ר יהיו טהורות וברה"י טמאות).
ב. בטומאה שעיקרה מדברי סופרים, כגון שאכל אוכלין טמאים וטבל במקוה זה – אין לטמא למפרע (רמב"ם). ואם היה אב הטומאה מדברי סופרים – טמא (ראב"ד).

ב. היה בודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך, ואח"כ נמצא חומץ; מבואר בגמרא שתלוי הדבר במחלוקת חכמים ורבי שמעון האם ההפרשות שנעשו בטווח הספק [לאחר שלשה ימים מאז שודאי היה יין. או לדעה אחרת, שלשה ימים קודם שנמצא חומץ גמור. עפ"י ב"ב צו] נידונות כמסופקות או כאילו לא עשה כלום, משום 'תרת' לריעותא' (העמד טבל על חזקתו, והרי החמיץ לפניך).

א. לפרש"י, דין זה אמור רק לרבי (בב"ב צו) שהחומץ והיין שני מינים הם, אבל לחכמים אפילו הפריש חומץ על היין תרומתו תרומה (וע' גם ברשב"ם ב"ב צו. תוס' יבמות פט. עפ"י התוספתא). ואילו התוס' ורשב"א ועוד ראשונים כתבו שאף חכמים מודים כשבדעתו להפריש מן היין ונמצא חומץ שאינה תרומה.

ב. הרמב"ם (תרומות ה, כד) פסק בחבית כרבי שמעון [והריטב"א פסק כר"ש אף במקוה, שכן האמוראים נשאו ונתנו אליביה, כנ"ל]. והרשב"א נקט שהלכה כחכמים.

ג. דבר שיצא מחזקתו ויש ספק אימתי יצא – מעמידים אותו על חזקתו הראשונה (כן מבואר בתוס' בסוגיין ועוד. וע' שעה"מ אישות ב, יד שיש סוברים שהדבר ספק). ואולם אם יש חזקה המנגדת לאותה חזקה, הרי כאן 'תרת' לריעותא' (הריעותא שבמצב הנוכחי, בנוסף לחזקה המנגדת); כאמור, לדברי חכמים וכן היא סתם משנה במקוואות, חזקה זו כאילו אינה אלא אדרבה דנים בתורת ודאי כפי החזקה המנגדת, ואין דנים בה דין 'ספק טומאה' וכדומה. ולדברי רבי שמעון הדבר נידון כספק, ולדבריו בספק טומאה ברשות הרבים – טהור.

א. מבואר מדברי התוס' (בד"ה התם. וכ"כ מהר"ם מינץ בשו"ת צה, ב) שדוקא בכגון מקוה הרגיל להתחסר מעט מעט, אבל דבר המשתנה בבת אחת, אין לומר שנשתנה מעיקרא אלא אומרים עתה הוא שנשתנה, ולכך מחליט הכהן את הנגע על פי ראייתו המוקדמת והריהו טמא ודאי, אעפ"י שאחר זמן רואים אותו שנתכהה.

יש שכתבו שאין הדבר מוסכם, ולדעת התוס' במקום אחר אפילו דבר שמשתנה כאחת אומרים בו 'תרת' לריעותא' (וע' חו"א אה"ע פ; באר יצחק יו"ד ד בהגהה. וע"ע חכם צבי ג; תרומת הכרי – פתח השער ד"ה בתנחומא). ואף לדעה ראשונה, אם החזקה עשויה להשתנות הרי זה כדבר המשתנה לאט לאט שאומרים בו דין 'תרת' לריעותא' (עפ"י בית אפרים אה"ע קיא; פמ"ג יו"ד א, ו – בדעת הט"ז).

ב. כאמור, נחלקו הראשונים האם הלכה כחכמים או כרבי שמעון. והרמב"ם פסק גבי מקוה שנמדד לטמא בודאי ולגבי חבית – ספק (ע' בבאור דבריו במשנה למלך מקוואות י, ז; שער המלך תרומות ה, כד; מרכבת המשנה שם ושם; אחיעזר ח"ב; כתבי קה"י החדשים ג).

ג. כתבו אחרונים להוכיח מדברי ראשונים שדין זה מדאורייתא (עפ"י תבואות שור ב, לב). ויש מי שכתב שהוא מדרבנן (שו"ת הב"ח א).

ד. נראה שאין אמור דין 'תרת' לריעותא' אלא בכגון מקוה שאין בו נפקותא מלבד לענין טהרה ועל זה יש חזקה המנגדת, אבל כל שיש נפקותא אחרת שאין כנגדה חזקה המתנגדת, אין אומרים בו 'תרת' לריעותא' (עפ"י זכר יצחק יט ד"ה כ"ז).

ה. יש מי שכתב שחזקת מרא-קמא העומדת מול חזקה דמעיקרא שהורעה, הרי זה כ'תרת' לריעותא' הלכך לחכמים הולכים אחר חזקת מרא-קמא [וכן דעת התוס'], ולר"ש ספק [וכן דעת הרמב"ם להלכה] (עפ"י שב שמעתא ד, יב).

דף ג

ג. ספק טומאה ברשות היחיד, האם דינו לטמא כודאי או כספק?

מבואר בסוגיא שלדעת חכמים כל ספק טומאה הריהי כודאי, כשם שסוטה ספק היא ועשאוה כודאי (שאסורה לבעלה עד שתשתה). וטומאה הוקשה לסוטה שנאמר והיא נטמאה. רש"י. ולרבי שמעון – הרי זה ספק, ששונה סוטה שיש בספקה רגלים לדבר, שקינא לה ונסתרה.

א. כן פרשו רש"י ותוס' כאן. ובתורא"ש הביא שיש מפרשים שאף ר"ש מודה שספק טומאה ברשות יחיד טמא ודאי, ורק בסוף טומאה אמר רבי שמעון לתלות, שאין ללמוד זאת מסוטה [ואין לומר קל וחומר, אם בתחילת טומאה שורפים כל שכן בסופה – שאין ללמוד ק"ו מהלכה]. והרמב"ן כתב: שמה לר"ש כל שקדמה בדיקה לספק אין מטמאים אלא ברגלים לדבר כסוטה [ומקוה נחשב כבדוק, כי בשעת הטבילה אנו תופסים בהחלט שהוא שלם. וכן סוטה, אעפ"י שאינה בדוקה לאחר שנסתרה, אך כיון שאומרת ברי שלא נטמאה, מן הדין היה לנו להאמינה ורק משום 'רגלים לדבר' נאסרה. עפ"י רשב"א, וכפי שהסביר בכתבי קה"י החדשים ד], אבל בספקות דעלמא כגון ספק מגע או ספק אם היתה שם טומאה – ספקו טמא ודאי.

ב. נראה שהואיל וספק טומאה ברה"י טמא ודאי, לוקים עליו משום איסור טומאה בכהן או לענין טומאת מקדש וקדשיו (עפ"י מנחת חינוך רסג, לד ע"ש. ועתוס' שבועות יט סע"א). ויש חולקים וסוברים שאעפ"י שהוא ודאי טמא, אין כאן שם טומאה המסוימת כגון טומאת מת וכו' הלכך אין כהן מוזהר עליו (ערמב"ם שגגות יא, ווא"ש שם; אחיעזר א בשם הגר"ס; שערי ישר א, יב; זכר יצחק סו"י סד).

דפים ג – ד

ד. א. קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו ואח"כ נמצא שרץ מת בזוית אחרת, מה דין הטהרות? ב. המדלה מים בדלי כמה פעמים בזה אחר זה, ונמצא שרץ באחד מהן האם המים שבפעמים הראשונות טמאים?

א. קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית אחת, ולאחר שהוציאו נמצא שרץ מת בזוית אחרת; ספק אם היה השרץ בקופה בשעה שהטהרות היו בכלי ונטמאו (שהשרץ מטמא הכלי והכלי מטמא המאכל), ספק לא היה שם; בברייתא מבואר ששמאי והלל שניהם מודים לטמא, ואילו חזקיה ורבי יוחנן נחלקו אם טמאות או טהורות. ופרשו בגמרא בארבעה אופנים ליישב שלא יסתרו הדברים; –

א) בקופה שיש לה שולים (= תחתית) הכל מודים לטמא, שכשמוציא הטהרות דרך פיה אינו שם לב לראות אם יש בה שרץ אם לאו. ומחלוקת האמוראים אמורה רק בקופה שאין לה שולים ויש לה אוגנים (= שפה כלפי פנים הכלי); האם חוששים שהיה שם שרץ וכשריקן הפירות נחסם השרץ באגני הכלי, או שמא כיון שמהפך הכלי לרוקנו וגם מקפיד להוציא הפירות כולם, אילו היה שם שרץ באותה שעה היה יוצא או נראה [משא"כ בכגון זה במים, הואיל ודי בהטיה מועטת כדי לשפכם וגם אינו מקפיד לרוקנם עד תומם ולהשגיח עליהם, יתכן שגם לחזקיה יש לטמא].

רש"י פרש כגון חבית שאין לה שולים ומשתמשים בה בשכיבה. והתוס' כתבו שבדוקא אמרו קופה שהיא מרובעת אבל בכלי עגול מודה רבי יוחנן לטהר, שהשרץ והכלי נופלים למקום אחד, ואם היה שם שרץ היה רואהו.

ב) בקופה שאינה בדוקה מתחילה הכל מודים לטמא, ומחלוקת האמוראים היא בקופה בדוקה; האם יש לחוש שמא עם סילוק ידו לבדוק – נפל לתוכה השרץ, אם לאו.

ג) בקופה שאינה מכוסה דברי הכל טמא. והמחלוקת אמורה בקופה שתשמישה על ידי כיסוי; האם יש לחוש שמא כשגילה להשתמש בה בעוד הטהרות בתוכה, נפל השרץ, אם לאו.

ד) בקופה במקומה דברי הכל טמא, והמחלוקת אמורה כשטלטלה לזוית אחרת בבית ושם נמצא השרץ; האם מחזיקים טומאה ממקום למקום לטמא מספק, אם לאו.

א. לדעת הרמב"ן והר"ן, רבי יוחנן מטמא ודאי [מלבד באופן של החזקה ממקום למקום שאינו מטמא אלא לתלות, כמבואר בגמרא. ויתכן שאף בבדוקה או מכוסה לא אמר הרמב"ן לשרוף, וכמו שהכריח הרשב"א]. ולדעת הרשב"א והריטב"א (וכן סתם בליקוטי הלכות), לא אמר רבי יוחנן אלא לתלות התרומה ולא לשרפה, ואפילו בקופה שאינה בדוקה.

ב. התוס' (ב. ד"ה מעת) פרשו שכל האמור כאן מדבר בקדשים, אבל לחולין הכל טהור, ואפילו ברשות היחיד מטהר חזקיה (תד"ה כי פליגי) – שמעמידים הטהרות על חזקתן כיון שהקופה בדוקה או מכוסה וכו'.

ומבואר בתוס' שלפי חזקיה, מי שראה אדם חי ולערב נגע בו ולבוקר מצאו מת אפילו ברשות היחיד טהור כי מעמידים אותו על חזקת חי. ואולם בתורא"ש מבואר שברשות היחיד טמא, ודוקא בקופה טיהר חזקיה בצירוף הסברא שאילו היה שם שרץ היה רואהו.

ג. להלכה כתב הרמב"ם (שאר אבות הטומאות יז, ב) שבכל האופנים טמא מספק, אפילו קופה בדוקה ומכוסה ואפילו ממקום למקום, כרבי יוחנן. (וכתב בספר לקוטי הלכות שלפי לשון אחרונה אפילו חזקיה מודה שבאותו מקום טמא, גם במכוסה ובדוקה). ואולם ברמב"ן ובר"ן מבואר שלפי לשון אחרונה אין לטמא בבדוקה, שיש להעמיד הטהרות על חזקתן.

ב. המדלה מים כמה פעמים בזה אחר זה בדלי, ונמצא באחת הפעמים שרץ מת – הוא טמא וכולם טהורים. ואמר ריש לקיש משום רבי ינאי: לא שנו אלא כשאין לדלי אוגנים אבל יש לו אוגנים כולם טמאים, שמא היה השרץ מקודם ונתעכב באוגנים.

לפרוש התוס' (ב. ב.), מדובר במים שנעשים על טהרת הקודש כגון לצורך מנחות או להדחת בשר קדשים, אבל חולין טהורים.

דף ד

ה. מה דין ספק טומאה לענין ההלכות דלהלן? –

א. האם הולכים בו אחר המצב שבשעת המציאה, להקל ולהחמיר?

ב. האם מחזיקים טומאה ממקום למקום?

ג. מה דינו בדבר שאין בו דעת לישאל? מה דינו בטומאה דרבנן?

ד. מה דינו במאכל שנמצא שלא במקום שהונח, באופן שאם נפל מעצמו ודאי נגע בטומאה, האם תולים להקל שמא אדם טהור נכנס ונטלו?